

HC 2861

2008 SZEPT 03

17. évf.

2008.

2. szám

KISEBBSÉG KUTATÁS

MINORITIES STUDIES AND REVIEWS

KISEBBSÉG KUTATÁS

MINORITIES STUDIES AND REVIEWS

2008 SZEPT 03.

MTA Történettud.
Intézet könyvtára
BUDAPEST

17. évfolyam, 2008. évi 2. szám

Alapító és főszerkesztő: Cholnoky Győző

Szerkesztőbizottság: *Niederhauser Emil* (elnök), *Pomogáts Béla*, *Miskolczy Ambrus*, *Szarka László*, *Szász Zoltán*, *Tóth Ágnes*, *Doncsev Toso*, *Péntek János*, *Kocsis Károly*, *Tóth Pál Péter*, *Halász Iván*. Kiadja a Lucidus Kiadó, 1192 Budapest, Gomb utca 7. Telefon: 282-2250. Szerkesztőségi titkár: *Vágó Pálné*, Grafikai tervező: *Szabó János*. Nyomdai előkészítés: Scriptor Kft. 1134 Budapest, Angyalföldi út 30-32. Korrektor: *Mezey László Miklós*. Szerkesztőség: 1014 Budapest, Hess András tér 5. fsz. 82-83. Tel./fax: 225-2866. A lap megjelenik negyedévenként. Éves előfizetési ár: 4400 Ft (áfá-val), külföldön 24 euro+12 euro (postaköltség tengerentúlra), illetve + 8 euro (postaköltség Európába). Lapszámonkénti ár: 1100 Ft. Előfizethető a kiadónál a Monor és Vidéke Takarékszövetkezet 65100118-10025640 számláján. Nyomás és kötés: Oliton Kft. 1104 Budapest, Kada utca 149. Felelős vezető: *Balogh Antal*.

Internet: www.lucidus.hu <http://www.hhrf.org/kisebbségkutatás>

HU ISSN 1215-2684

A lap megjelenését
az Oktatási és Kulturális
Minisztérium és
a Nemzeti Kulturális Alap támogatta

nka
Nemzeti Kulturális Alap

Válogatásunk kiadványai

- Blätter für deutsche und internationale Politik (Németország)
- Communist and Post-Communist Studies (Anglia)
- Europe-Asia Studies (Anglia)
- Intellectual and cultural change in Central and Eastern Europe (Németország)
- The Journal of Politics (USA)
- Le Monde Diplomatique (Franciaország)
- Nations and Nationalism (Anglia)
- Osteuropa (Németország)
- Politique Etrangere (Franciaország)
- Spiegelungen (Németország)
- Zeitschrift für Ostmitteleuropa- Forschung (Németország)

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880

1870
1871
1872
1873
1874
1875
1876
1877
1878
1879
1880

TARTALOM

TANULMÁNYOK

IMPÉRIUMVÁLTÁS 90 ÉVE A KÁRPÁT-MEDENCÉBEN

- Szarka László: A helvét modell alternatívája és kudarca 1918 őszén.
Adatok, szempontok a Károlyi-kormány nemzetiségi politikájának történetéhez ... 233
- Ablonczy Balázs: Sérelem, jogfolytonosság, frusztráció.
Alsó-Fehér vármegye menekült törvényhatósága Budapesten, 1919–1921 248
- Kiss Balázs: Államfordulat Nyitrán, 1918–1923 261
- Michela, Miroslav – Demmel József: „Az Apponyi-szerű Krisztus”
és „A Wilson arcú Pilátus”. A komáromi Tuba János végső nyughelye,
avagy egy sírkőállítás anatómiája 277

MŰHELY

- Cernicskó István: Ukrajna összhangra törekszik. Az ukrajnai oktatáspolitikai
nyelvi vonatkozásai 302

SZEMLE

NEMZETI TUDAT, NEMZETI ÉS ETNIKAI FOLYAMATOK

- Römhild, R.: A migráció haszna: változó koncepciók (*Komáromi Sándor*) 318
- Crowther, W.E. - Matonyte, I.: Parlamenti elitiek a demokrácia hőmérőjeként:
Észtország, Litvánia és Moldova (*Varga Bálint*) 320
- Matsuzato, K.: Muszlim vezetők az oroszországi Volga-Urál vidéken:
önmeghatározás és kapcsolat a helyi hatóságokkal (*Varga Bálint*) 324
- Ruane, J. – Butler, D.: Dél-írországi protestánsok: az etnikai sajátosságok
levetkezésének példája? (*Lajtai L. László*) 328
- Bénalo, Th.: Törökország: az átalakulások részegysége (*Kakasy Judit*) 332
- Tiedemann, P.: Közél-keleti menekült-probléma: Irak (*Komáromi Sándor*) 335

NEMZETI ÉS NEMZETISÉGI IRODALMAK

- Gimadeev, I. - Plamper, J.: Musza Dzsailil, volgai-tatár nemzeti költő
képlékeny legendáriuma (*Komáromi Sándor*) 337

KISEBBSÉGEK NYELVHASZNÁLATA

- Melika, G.: Multietnikus nyelvi érintkezések a Felső-Tisza-vidéken (*Komáromi Sándor*) ... 340

KISEBBSÉGEK KULTÚRÁJA

- Håkansson, P. - Sjöholm, F.: Ön kiben bízik? Etnicitás és bizalom
Bosznia-Hercegovinában (*Lajtai L. László*) 343
- Jarolimek, S.: A Fehéroroszországi Lengyelek Szövetségének 2005. nyári incidense.
Egy klasszikus példa a politika és média működésére napjaink
Fehéroroszországában (*Lajtai L. László*) 347

KISEBBSÉGI POLITIKA

Osteuropa (tematikus szám): A kisebbségek Kelet-Európája a diktatúrák lebomlása után – konfliktus és integráció (<i>Komáromi Sándor</i>)	351
Kulesár J. László – Bradatan, C.: Politika határok nélkül: a magyar belpolitika hatása a romániai kisebbségi kérdésre (<i>Lajtai L. László</i>)	354
Rechel, B.: A bolgár etnikai modell: valóság vagy ideológia? (<i>Varga Bálint</i>)	359
Griffin, J.D.: A latinok és fehérek egyenlőtlen képviselete az USA-ban (<i>Varga Bálint</i>)	361

NEMZETI ÉS ETNIKAI KISEBBSÉGEK TÖRTÉNETE

Hadler, F. - Franke, S. - Hídvégi Mária etc.: Kelet-Közép-Európa transznacionális perspektívából. Stratégiák a globalizáció keltette kihívások értékelésére a XIX. század végétől napjainkig (<i>Lajtai L. László</i>)	365
Chauvier, J.-M.: Hogyan írták át a történelmet az ukrán nacionalisták? (<i>Kakasy Judit</i>)	369
Saagpak, M.: A balti-német lakosság áttelepítése (1939–1941) – civil önéletrajzok tükrében (<i>Komáromi Sándor</i>)	374

TABLE OF CONTENTS

ESSAYS

90 YEARS IN THE CARPATHIAN BASIN SINCE THE FALL OF THE AUSTRO-HUNGARIAN MONARCHY

- László Szarka: Autumn 1918: the Helvetian model as an alternative and its fiasco.
Contributions to and considerations of the history
of the Károlyi government's minority politics 233
- Balázs Ablonczy: Mortification, legal continuity, frustration: the fugitive
government-board of County Lower-Fehér in Budapest 1919-1921 248
- Balázs Kiss: Nitra and the change of state between 1918 and 1923. 261
- Miroslav Michela – József Demmel: 'Apponyi as Christ' and '
Wilson as Pontius Pilate': the grave of János Tuba in Komárom,
or the anatomy of a monument 277

WORKSHOP

- István Cernickó: Ukraine's aspiration toward unity: the linguistic aspects
of the Ukrainian educational policy 302

REVIEWS

NATIONAL IDENTITY, NATIONAL AND ETHNIC PROCESSES

- R. Römhild: The benefits of migration: changing notions (*Komáromi Sándor*) 318
- W.E. Crowther–I. Matonyte: Parliamentary elites as a democratic thermometer:
Estonia, Lithuania and Moldova compared (*Varga Bálint*) 320
- K. Matsuzato: Muslim Leaders in Fussia's Volga-Urals: Self-Perceptions and
Relationships with Regional Authorities (*Varga Bálint*) 324
- J. Ruane – D. Butler: Southern Irish Protestants: an example of de-ethnicisation?
(*Lajtai L. László*) 328
- Th. Bénalo: Turkey: the dizziness of transformation. (*Kakasy Judit*) 332
- P. Tiedemann: The Near-Eastern problem of refugees: Irak. (*Komáromi Sándor*) 335

NATIONAL AND ETHNIC LITERATURES

- Gimadeev – J. Plamper: The mouldable legendary of the Volga-Tartar national poet,
Musa Djalil. (*Komáromi Sándor*) 337

LANGUAGE USE OF MINORITIES

- G. Melika: Multiethnic language communication in the Upper-Tisza region
(*Komáromi Sándor*) 340

CULTURE OF MINORITIES

- P. Håkansson – F. Sjöholm: Who Do You Trust? Ethnicity and Bosnia and Herzegovina
(*Lajtai L. László*) 343

S. Jarolimek: The Case of Union of the Poles in Belarus in summer 2005 (<i>Lajtai L. László</i>)	347
MINORITY POLICY	
Osteuropa (special issue): The Eastern Europe of minorities after the fall of dictatorships – conflicts and integration. (<i>Komáromi Sándor</i>)	351
László J. Kulcsár – C. Bradatan: Politics without frontiers: the impact of Hungarian domestic politics on the minority question in Romania (<i>Lajtai L. László</i>)	354
B. Rechel: The 'Bulgarian Ethnic Model' – Reality or Ideology? (<i>Varga Bálint</i>)	359
J. D. Griffin – B. Newman: The Unequal Representation of Latinos and Whites (<i>Varga Bálint</i>)	361
HISTORY OF NATIONAL AND ETHNIC MINORITIES	
F. Hadler – S. Franke – M. Hidvégi etc.: East Central Europe in a Transnational Perspective. Strategies to Assess the Challenges of Globalization from the late 19th Century to the Present (<i>Lajtai L. László</i>)	365
J.-M. Chauvier: History re-written by Ukrainian nationalists (<i>Kakasy Judit</i>)	369
M. Saagpakk: The 1939-1941 relocation of the Baltic-German population as reflected in private memoirs (<i>Komáromi Sándor</i>)	374

MŰHELY

Csernicskó István

Ukrajna összhangra törekszik

Az ukrajnai oktatáspolitikai nyelvi vonatkozásai

Ukraine's aspiration toward unity

The linguistic aspects of the Ukrainian educational policy.

The 2008 regulation of the Ukrainian minister of education is about a program which aims at the gradual dominance of the state-language Ukrainian. The author, professor of the Hungarian college in Beregszász, is of the opinion, that it is still the old Soviet nationality policy that has been used as a model. The suppression of education in the Hungarian mother tongue represents great dangers (also) for the Hungarians in the Transcarpathian region.

1. Ukrajna alkotmánya és a nyelvtörvénye értelmében, azaz *de jure* egynyelvű állam (lásd Beregszászi–Csernicskó 2003, 2004b, 2007). Az ország azonban *de facto* többnyelvű. Ezt a többnyelvűséget a legtöbb ukrajnai elemző elismeri, ám problémaként értékeli (lásd pl. Lozinskyi 2006: 217). Az alábbiakban ennek az ukrajnai többnyelvűségnek néhány sajátosságát mutatjuk be, majd azt próbáljuk érzékeltetni, hogyan törekszik a hatalmon lévő ukrajnai elit a nyelvi sokszínűség feloldására, a *de jure* és a *de facto* helyzet közötti összhang megteremtésére, s ebben milyen szerepet kap az oktatás.

2. Bizonyos szakértők szerint (pl. Arel–Khmelko 1996, Gritsenko ed. 2001, Khmelko 2004) Ukrajna lakossága három nagy nyelvi-etnikai csoportra (lingua-ethnic groups) oszlik:

- a) ukránul beszélő ukránok (az ország lakosságának kb. 40–45%-a);
- b) oroszul beszélő ukránok (az ország lakosságának kb. 30–34%-a);
- c) oroszul beszélő oroszok (az ország lakosságának kb. 20%-a).

Ha azonban nemcsak az ukránokat és az oroszokat vesszük figyelembe, hanem a kisebb nyelvi csoportokkal is foglalkozunk, akkor a 2001. évi népszámlálás adatai alapján Ukrajna lakosságát anyanyelv szerint a következő csoportokra oszthatjuk (Beregszászi–Csernicskó 2004a: 12–13, Lozinskyi 2006):

- a) *ukrán anyanyelvűek*; ezen belül:
- ukrán nemzetiségű ukrán anyanyelvűek (a magukat ukrán nemzetiségűnek vallók 85%-a);
  - orosz nemzetiségű ukrán anyanyelvűek (a magukat orosz nemzetiségűnek vallók 4%-a);
  - ukrán anyanyelvű nemzeti kisebbségek (pl. az ukrainai lengyelek 71%-a, szlovákok 42%-a stb.).
- b) *orosz anyanyelvűek*; ezen belül:
- orosz nemzetiségű orosz anyanyelvűek (a magukat orosz nemzetiségűnek vallók 96%-a);
  - ukrán nemzetiségű orosz anyanyelvűek (az ukrán nemzetiségűek 15%-a);
  - orosz anyanyelvű nemzeti kisebbségek (pl. az ukrainai belaruszok 62%-a, tatárok 59%-a stb.).
- c) *kisebbségek, amelyeknek anyanyelve és nemzetisége megegyezik* (pl. a magyarok 95%-a, a románok és krími tatárok 92%-a stb.).
- d) *kisebbségek, amelyek valamely más nemzeti kisebbség nyelvét tekintik anyanyelvüknek* (pl. a kárpátaljai cigányok 62%-a a magyart tekinti anyanyelvének, lásd Molnár 2004: 120–121; ez az ukrainai cigány nemzetiségűek 18%-a; lásd az 1. táblázatot).

1. táblázat

Ukrajna lakossága anyanyelv és nemzetiség szerint a 2001. népszámlálás adatai alapján

Nemzetiség és anyanyelv	Fő	%
ukrán nemzetiségű ukrán anyanyelvűek	31970728	66,27
orosz nemzetiségű ukrán anyanyelvűek	328152	0,68
ukrán anyanyelvű nemzeti kisebbségek	278588	0,58
UKRÁN ANYANYELVŰ ÖSSZESEN	32577468	67,53
orosz nemzetiségű orosz anyanyelvűek	7993832	16,57
ukrán nemzetiségű orosz anyanyelvűek	5544729	11,49
orosz anyanyelvű nemzeti kisebbségek	735109	1,52
OROSZ ANYANYELVŰ ÖSSZESEN	14273670	29,59
kisebbségek, akiknek anyanyelve és nemzetisége megegyezik	1129397	2,34

Nemzetiség és anyanyelv	Fő	%
kisebbségek, akik valamely más kisebbség nyelvét tekintik anyanyelvüknek	260367	0,54
KISEBBSÉGI ANYANYELVŰ ÖSSZESEN	1389764	2,88
UKRAJNA ÖSSZESEN	48240902	100

A független Ukrajna történetének 2001-ben rendezett első népszámlálása adatai szerint az ország lakosságának nemzetiségi és anyanyelvi összetétele között jelentős különbség figyelhető meg:

a) nemzetiségi szempontból a lakosság 77,82 százaléka ukrán, 17,28 százaléka orosz, 4,90 százaléka pedig egyéb nemzetiségű;

b) ezzel szemben anyanyelv alapján Ukrajna lakosainak kétharmada (67,53%-a) ukrán, csaknem harmada (29,59%-a) orosz, 2,88 százaléka pedig egyéb anyanyelvű (lásd a 2001. census hivatalos adatait a <http://www.ukrstat.gov.ua> honlapon).

Ha összevetjük a nemzetiségi és az anyanyelvi adatokat (1. ábra), akkor a következőket láthatjuk:

a) az ukrán nemzetiségűek aránya jelentősen meghaladja az ukrán anyanyelvűekét;

b) az orosz anyanyelvűek számottevően nagyobb arányt képviselnek, mint az orosz nemzetiségűek;

c) a nyelvi sokszínűség jóval kisebb, mint a nemzetiségi változatosság, mert sok kisebbségi közösség orosz vagy (ritkábban) ukrán anyanyelvű.

Ha a nemzetiségi és anyanyelvi adatok mellé még egy mutatót figyelembe veszünk, akkor tovább árnyalódik Ukrajna nyelvi képe. Ez az adat az országban különböző nyelveken tanulók aránya. A 2003/2004. tanévben az ukrán iskolások 75,05 százaléka tanul ukrán nyelven, 23,89 százaléka orosz nyelven, s mindössze 1,06 százalék azok aránya, akik egyéb nyelven sajátíthatják el a tananyagot (lásd Cserniczkó–Melyk 2007). Vagyis:

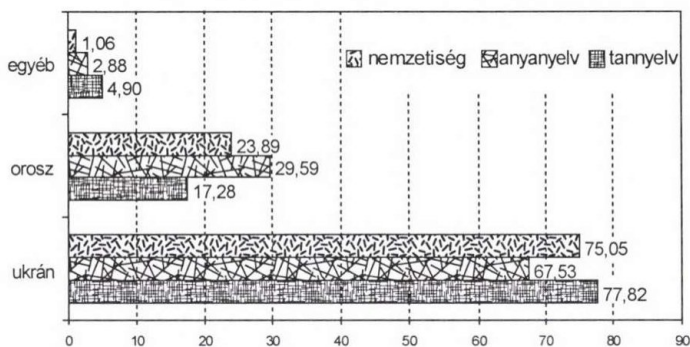
a) többen tanulnak ukránul, mint amennyi ukrán anyanyelvű polgára van Ukrajnának, de kevesebben, mint amennyien ukrán nemzetiségűnek vallották magukat;

b) kevesebben tanulhatnak oroszul, mint amekkora az orosz anyanyelvűek aránya az országban, ám jóval többen, mint amennyi az orosz nemzetiségű lakosok aránya;

c) bár a nem ukrán/orosz nemzetiségűek aránya közel öt százalék, a kisebbségi nyelveket anyanyelvként beszélőké pedig csaknem három százalék, mindössze minden századik gyerek (az iskolások egy százaléka) tanulhat Ukrajnában nem ukrán/orosz nyelven (lásd az 1. ábrát).

1. ábra.

Nemzetiség, anyanyelv és tannyelv összefüggései Ukrajna lakosságának körében a 2001. évi népszámlálás adatai alapján

Általános vélemény azonban, hogy a népszámlálási adatok jelentősen leegyszerűsítik Ukrajna valós nyelvi képét (lásd pl. Kotygorenko 2007). Ha nem kizárólag a népszámlálási adatokat vesszük figyelembe, hanem egy országos reprezentatív mintán végzett szociológiai kutatás eredményeit is, akkor Ukrajna lakosságának nyelvi összetétele gyökeresen eltérő. Panina (2005) a 18 éven felüli ukrain lakosság 1800 fős reprezentatív mintáján végzett szociológiai kutatásokat 1994 és 2005 között. 2005-ben a minta 64,3 százaléka vallotta ukrán, 34,1 százaléka orosz, 1,5 százaléka egyéb anyanyelvűnek magát (Panina 2005: 68).

Egy másik szociológiai kutatás 1991 és 2003 között folyamatosan vizsgálta összesen közel 173 ezer azonos szempontok alapján készített szociológiai interjú révén Ukrajna lakosságának nyelvhasználatát a 18 éven felüli felnőtt lakosság reprezentatív mintája alapján (vö. Khmelko 2004). A vizsgálat eredményei szerint Ukrajna különböző régióiban más-más nyelvi helyzetet találunk a nemzetiség és az anyanyelv alapján. A szerző által megkülönböztetett öt nagy régióban jelentősen eltérő azok aránya, akik anyanyelvként az ukránt és az orosz, illetve a két nyelv kontaktusváltozatát, az ún. szurzsikot használják (lásd 2. táblázat). A szurzsik¹ az ukrán és orosz kontaktusváltozata (lásd pl. Lenets 2000, Bilaniuk 2003, 2004, 2005), melynek presztízse alacsony, a purista ukrán nyelvművelők kedvelt célpontja, használóival rendszerint alacsony iskolázottságot, műveletlenséget, bizonytalan identitást társítanak (Bilaniuk 2004). Ezt tükrözi az ukrán nyelv enciklopédiájának *szurzsik* szócikke és számos, az ország nyelvi helyzetét bemutató, elemző írás egyaránt (lásd Lenets 2000, ill. pl. Lozinskyi 2006: 225–226).

¹ A szó rozs és a búza vagy árpa és zab keverékét jelenti (Lenets 2000: 616).

2. táblázat.

Ukrajna felnőtt lakosságának nemzetiség és anyanyelv szerinti megoszlása 2003-ban régióként %-ban (N=22.462)

Forrás: Khmelko (2004)

Nyelvi-etnikai csoport	Régió					Ösz- sze- sen
	Nyug- gat	Közép- Nyugat	Közép- Kelet	Dél	Kelet	
Ukrán nyelvű ukránok	91,7	59,3	30,8	5,3	3,6	38,5
Szurzsik nyelvű ukránok	1,5	13,0	20,6	11,3	8,3	10,7
Orosz nyelvű ukránok	1,3	17,2	33,5	40,0	48,6	28,0
Orosz nyelvű oroszok	1,5	5,8	11,1	31,1	34,1	16,9
Egyéb	4,0	4,7	4,0	12,2	5,4	6,0

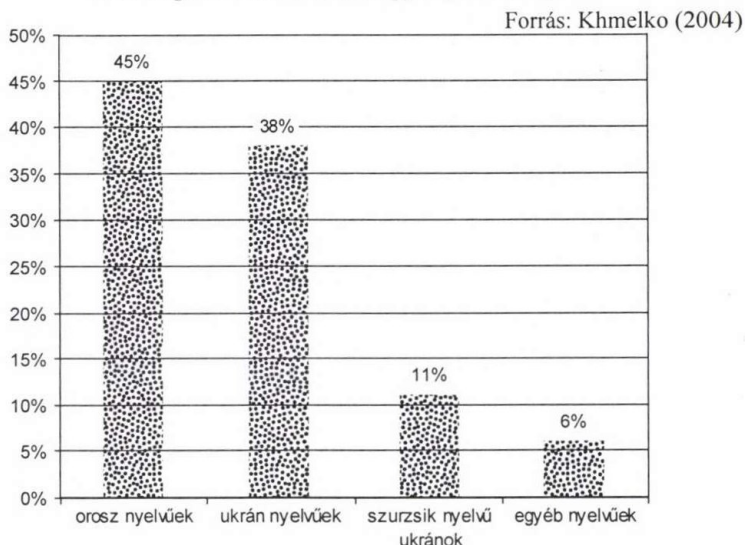
Nyugat: Voliny, Rivne, Lviv (Lemberg), Ivano-Frankivszk, Ternopil, Csernyivci megye és Kárpátalja. **Közép-Nyugat:** Hmelnjicki, Zsitomir, Vinnyica, Kirovohrad, Cserkasszi és Kijev megye, valamint Kijev városa. **Közép-Kelet:** Dnyipropetrovszk, Poltava, Szumi és Csernyihiv megye. **Dél:** Odessza, Mikolajiv, Herszon és Zaporizsja megye, valamint a Krími Autonóm Köztársaság Szevasztopol városával egyetemben. **Kelet:** Harkiv, Donyeck és Luhanszk megye.

E modell szerint tehát Ukrajnában nem három nyelvi csoporttal kell számolnunk, mint ahogyan az a 2001. évi census alapján látszik (ukrán anyanyelvűek, orosz anyanyelvűek, más kisebbségi nyelvet anyanyelv-ként beszélők), hanem négygel: ukrán nyelvűek, orosz nyelvűek, kisebbségi nyelvűek (bár ez a kutatás sem szentel különösebb figyelmet ennek a csoportnak) és szurzsik nyelvűek. S ha a szociológiai felmérések alapján kialakult nyelvi képet tekintjük, akkor Ukrajnában nem az ukrán anyanyelvűek, hanem valójában az orosz ajkúak alkotják a relatív többséget (lásd a 2. ábrát).

A fentiek alapján nem meglepő, hogy némely elemzők szerint Ukrajnában valójában nem két nyelv (az ukrán és az orosz), hanem valójában három: az államnyelvi státusú ukrán, az államhatalom és néhány elemző által a posztkoloniális örökség nyelveként aposztrofált orosz (lásd pl. Masenko 2004) és a két nyelv kontaktusváltozataként kialakult szurzsik szolgálja ki a beszélőket, és verseng egymással a virtuális nyelvi piacon (lásd pl. Berezenko 2002). Bilaniuk (2004) a szurzsik nyelv/nyelvváltozat tipológiáját is kidolgozta, történelmi, társadalmi és ideológiai tényezők alapján elkülönítve: a) az urbanizált földműves, b) a vidéki nyelvjárási, c) a szovjet-ukrán, d) a városi kétnyelvű és e) a függetlenség utáni szurzsikot.

2. ábra.

Ukrajna felnőtt lakosságának anyanyelv szerinti megoszlása 2003-ban egy szociológiai kutatás adatai alapján (N=22.462)

Radchuk (2002a, 2002b) úgy látja, hogy az ukrán és az orosz standard között a lexikont (szókészletet) tekintve mindössze tíz százaléknyi eltérés van. Miután ezt a két standardot összeveti a szurzsik szókészletével, úgy véli, ez a lexikon megközelítőleg tíz-tíz százalékban tér el mind az ukrán, mind az orosz standard szókészletétől, vagyis akár önálló nyelvvé is alakulhat. Bár a szurzsik alapos nyelvészeti leírása még várat magára, a kontaktusváltozat jól példázza a szoros ukrán–orosz nyelvi kapcsolatok történetiségét, intenzitását és kiterjedését.

Mindehhez érdemes figyelembe vennünk a Khmelko (2004:3–15) által bemutatott szociológiai vizsgálat azon eredményét is, amely szerint a 2001-ben megkérdezett 5226 tizennyolc éven felüli ukrán állampolgár 12,4 százaléka úgy vélte, hogy két anyanyelve van: egyidejűleg tekinti anyanyelvének az ukránt és az orosz.

3. A *de jure* egynyelvű, illetve a *de facto* két- vagy többnyelvű szituáció között feszülő ellentétet az ukrán állami nyelvpolitika úgy szeretné feloldani, hogy az ország nyelvi képét összhangba hozza a kodifikált jogi helyzettel. Vagyis kimondatlanul az a cél, hogy Ukrajna középtávon gyakorlatilag egynyelvű, mégpedig *de facto* ukrán nyelvű állammá váljék. Ezen cél eléréséhez pedig ideális eszközt látnak az oktatásban. Az alábbi néhány pél-

da – legalábbis véleményünk szerint – azt igazolja, hogy az oktatáspolitikát ilyen nemzet- és nyelvpolitikai célok érdekében aktivizálták.

3.1. Az Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériumában szervezett azon tanácskozás nyilatkozatában, melynek témája az államnyelv oktatásának alacsony színvonala volt a nemzetiségi tannyelvű iskolákban, a pozitív nyelvi jelenségek között első helyen azt emelik ki, hogy örvendetesen nő az országban az ukrán nyelven oktató iskolák száma.² Egyetlen szó sem esik azonban arról, hogy erősíteni kellene a kisebbségek anyanyelvének vagy a kisebbségek nyelvén való oktatást. Ugyanezt, vagyis az ukrán nyelven oktató intézmények számának emelkedését tekinti pozitív változásnak az ukrán nyelv oktatásának színvonalát emelni hivatott állami program is.³

3.2. Ukrajna elnöke 2008. március 20-án N 244/2008 számmal kiadott, az ukrainai oktatás minőségének javítását célzó rendelete 8. pontja értelmében többek között úgy kell kielégíteni a nemzeti kisebbségek oktatási igényeit, hogy a kisebbségi nyelven oktató iskolákban bizonyos tárgyakat ukrán nyelven kell oktatni. Ebben a dokumentumban sem merül fel azonban a kisebbségek anyanyelvi oktatásának helyzete.

3.3. Az oktatási tárca vezetőjének, Ivan Vakarcsuknak 2008. május 26-án kiadott 461. számú rendelete hatályba helyezte a nemzetiségi iskolák számára az ukrán nyelv oktatásának javítása céljából kidolgozott ágazati programot, mely a 2008–2011. közötti évekre érvényes.⁴ A cselekvési terv alapján 2008. szeptember 1-től a nemzetiségi nyelven oktató iskolák 5. osztályaiban Ukrajna történetét két nyelven kell oktatni: anyanyelven, illetve ukránul (a fakultatív órák terhére). A 6. osztályban (2009. szeptember 1-től) már csak ukrán nyelven kell oktatni ezt a tárgyat. A 6. osztályban a földrajzot kell két nyelven oktatni, a 7.-ben matematikát, majd a következő osztályban teljesen át kell állni e tantárgyak államnyelven történő oktatására.

A miniszteri rendelettel megerősített program az úgynevezett átírányítási (tranzitív) oktatási modell bevezetését irányozza elő a nem ukrán tannyelvű iskolák számára. Az asszimilációt, a fokozatos nyelvi beolvadást célzó oktatási program lényege, hogy az iskola első szakaszában (az elemi osztályokban) a kisebbségi gyerekek anyanyelvükön kezdenek el tanulni, és anyanyelvük mellett a többségi nyelvet is oktatják számukra. A következő szakaszban, amikor a kisebbségi tanulók másodnyelvi készségeit meg-

---

² A tanácskozás által elfogadott nyilatkozatot lásd Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma honlapján (<http://www.mon.gov.ua>).

³ Az ukrán nyelv oktatásának a nemzetiségi nyelven oktató iskolákban történő javítását célzó állami ágazati program a 2008–2011. évekre c. dokumentum ukrán nyelven megtalálható Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma honlapján: <http://www.mon.gov.ua>

⁴ Lásd Ukrajna Oktatási és Tudományos Minisztériuma honlapján: <http://www.mon.gov.ua>

felelőnek tartják arra, hogy a többség nyelvét tanulásra, ismeretszerzésre használják, a tanulókat fokozatosan átirányítják a többségi nyelven való tanulásra, és az utolsó fázisban már gyakorlatilag minden tárgyat államnyelven tanítanak. Ennek az oktatási modellnek a célja hosszú távon többségi egynyelvűség kialakítása az oktatás révén. A programban a kisebbségi nyelv szerepe arra korlátozódik, hogy segítse a második nyelv elsajátítását, megerősítését, s ezzel a többségi nyelven való oktatásra való átirányítást, hosszú távon az integráció helyett az asszimilációt (vö. Göncz 1985, 1995: 68, 1999, 2004, Lesznyák 1996: 26, Kontra 1997: 77, Skutnabb-Kangas 1990, 1997: 25, Csernicskó szerk. 2003: 49–54).

3.4. Miközben az oktatási minisztérium az egyik legfontosabb oktatási problémának épp azt nevezte meg, hogy a nemzetiségi nyelven oktató iskolákban nagyon alacsony az államnyelv oktatásának színvonala és határfoka⁵, 2008-ban kötelezővé tették az ukrán nyelv és irodalom tantárgyat mint érettségi és felvételi vizsgát. A tesztvizsga követelményei teljesen azonosak voltak az ukrán tannyelvű iskolákban érettségizők és a nem államnyelven tanulók számára egyaránt. A 2009/2010. tanévtől kezdve minden érettségi és egyben felvételi vizsgát ukrán nyelven kell tenni Ukrajnában.

3.5. Az oktatási miniszter 2008. március 21-én az ország felsőoktatási intézményeinek vezetőivel tartott találkozón elmondott beszédében kijelentette: „Az oktatási és tudományos minisztérium egyik legkiemeltebb feladata az oktatás teljes mértékben államnyelven történő bevezetése a felsőoktatási intézményekben.”⁶ A tárca április 30-ig a tulajdonformától függetlenül valamennyi felsőoktatási intézménytől olyan statisztikai adatsor leadását követelte meg, amelyben fel kellett tüntetni, hogy tudományáganként hány tantárgyat oktatnak összesen az intézményben, s ezen belül hányat ukránul, illetve nem államnyelven. Amennyiben vannak tárgyak, amelyeket nem ukránul oktatnak az intézményben, ennek okát indokolni kellett. Hasonló statisztikát kért a minisztérium a főállású oktatók vonatkozásában is, ahol fel kellett tüntetni, hány tanár ad elő nem államnyelven és miért.⁷

4. Nem állíthatjuk azonban, hogy a kisebbségi nyelven folyó oktatási rendszer szűkítésére való törekvés új jelenség Ukrajnában. Az ukrán oktatási

⁵ Az oktatási miniszter egyenesen így fogalmazott 2008. március 4-én megtartott beszédében: „Kiderült, hogy az ukrán nyelv oktatása helyett nem ritkán ezt csak imitálják, a bizonyítványokba pedig a legmagasabb osztályzatok kerülnek.” http://www.mon.gov.ua/newstmp/2008/05_03/doc.doc

⁶ A beszéd ukrán nyelven megtalálható: http://www.mon.gov.ua/main.php?query=newstmp/2008/21_03

⁷ Lásd az oktatási minisztérium 1/9-189. számú (2008. március 27-én kelt) és 1/9-201. számú (2008. április 2-i keltezésű) levelét a minisztérium honlapján (<http://www.mon.gov.ua>).

tárca már 1997-ben is kidolgozott egy koncepciót a kisebbségi oktatás átalakítására. A több (legalább négy) változatot megért koncepció szintén az átírányítási (tranzitív) modellt, illetve az úgynevezett polikulturális oktatást kínálta a kisebbségeknek (lásd Csernicskó 1998: 182–185, Beregszászi–Csernicskó–Orosz 2001: 97–100), ám az erőteljes tiltakozási hullám után visszalépett annak bevezetésétől (lásd Orosz 2005: 47–49).

Szintén a kisebbségi oktatással szembeni törekvésekre utalnak a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartájának Ukrajna által 1999-ben, illetve 2003-ban ratifikált változata közötti különbségek (lásd a 3. táblázatot).⁸ Míg az Alkotmánybíróság által hatályon kívül helyezett 1999-es törvényben az oktatás valamennyi szintjén a lehető legkedvezőbb bekezdések alkalmazását vállalta az ország (biztosítva, hogy a kisebbség nyelve tannyelv lehessen), 2003-ban már csak azt a lehetőséget biztosítja, hogy tantárgyként tanulható legyen a kisebbségi közösség nyelve.

3. táblázat.

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája oktatási cikkelyéből Ukrajna által alkalmazni kívánt pontok és bekezdések az 1999. és 2003. évi ratifikációs törvényben

	N 1350-XIV. sz. törvény (1999) (ha a kisebbség aránya eléri a 20%-ot)	N 802-IV. számú (2003) törvény
1. Pont		
a) óvodai nevelés	a (i), a (ii), a (iii)	a (iii)
b) általános iskolai oktatás	b (i), b (ii), b (iii)	b (iv)
c) középiskolai oktatás	c (i), c (ii), c (iii)	c (iv)
d) szakmunkásképzés	d (i), d (ii), d (iii)	–
e) felsőoktatás	e (i), e (ii)	e (iii)
f) felnőttoktatás	f (i), f (ii)	f (iii)
g)	g	g
h)	h	h
i)	i	i
2. pont	2. pont	2. pont

⁸ A Karta Ukrajna által ratifikált két változataról lásd Beregszászi–Csernicskó 2004b, 2007.

5. Az ukrán nyelv fejlesztésének 2004–2010. évekre kidogozott és a kormány által jóváhagyott állami programja a következőképpen fogalmaz: „Az államalkotási folyamatban az ukrán nyelvnek vezető szerepe van”.⁹ Hogy az oktatásnak, illetve az oktatás nyelvének miért van fontos szerepe az ukrán nemzetudat formálásában, az egységesnek megálmodott Ukrajna kialakításában, jól mutatja néhány statisztikai adat.

A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája Ukrajna által 2003-ban ratifikált törvénye értelmében az ország 13 nemzeti kisebbségének nyelve esik a Karta védelme alá (lásd Beregszászi–Cserniczkó 2004b, 2007). A 4. táblázatban a többségi (ukránok) mellett ezen 13 közösség és nyelv vonatkozásában mutatjuk be, milyen összefüggés látszik a nyelvi identitás, a nyelvmegtartás, illetve az oktatás nyelve között.

4. táblázat.

Nemzetiségi, anyanyelvi és tannyelvi adatok Ukrajna nagyobb nemzeti közösségei vonatkozásában

	Számuk	Arányuk az ország lakosságán belül	Anyanyelvük és nemzetiségük megegyezik	Anyanyelvén tanul	
				fő	az összes iskola %-ában
Ukrán	37541693	77,82	85,16	4379675	75,05
Orosz	8334141	17,28	95,92	1394331	23,89
Belarusz	275763	0,57	19,79	–	–
Moldáv	258619	0,54	70,04	6508	0,11
Krími tatár	248193	0,51	92,01	5945	0,10
Bolgár	204574	0,42	64,15	120	0,00
Magyar	156566	0,32	95,44	20229	0,35
Román	150989	0,31	91,74	27471	0,47
Lengyel	144130	0,30	12,95	1404	0,02
Zsidó	103591	0,21	3,10	–	–
Görög	91548	0,19	6,37	–	–
Német	33302	0,07	12,18	–	–
Gagauz	31923	0,07	71,49	–	–
Szlovák	6397	0,01	41,16	97	0,00

⁹ Az ukrán nyelv fejlesztésének és funkcionálásának állami programja a 2004–2010. évekre. Jóváhagyta Ukrajna Kormánya 2003. október 2-án kiadott 1546. számú rendelete (http://www.naiu.kiev.ua/tslc/pages/zakon/p_1546.htm).

A táblázatból látszik, hogy azon közösségek esetében előrehaladott a nyelvcsere, amelyek nem rendelkeznek anyanyelvi iskolákkal. Hiába alkotják például az oroszok után a legnagyobb ukrain kisebbséget a belaruszok, nincsenek belarusz nyelven oktató iskoláik, és mindössze 19,79 százalékuk vallja anyanyelvének nemzetisége nyelvét. Ezzel szemben például a románok és a magyarok ragaszkodnak nyelvükhöz és iskoláikhoz egyaránt. Azt persze nem könnyű eldönteni, hogy körükben azért olyan magas a saját nyelvüket megőrzők aránya, mert saját nyelvükön tanulhatnak, vagy esetleg azért ragaszkodnak iskoláikhoz, mert erősek a nyelvmegtartásra irányuló törekvéseik, ám az valószínűsíthető, hogy a két mutató kapcsolatban van és erősíti egymást.

Az 5. táblázat azt mutatja be (Ukrainának a Karta alkalmazásáról 2007. április 20-án készített első jelentése alapján¹⁰), hogy a Karta háttér alá eső 13 ukrain kisebbségi nyelv hogyan jelenik meg az oktatás különböző szintjein. Ez az adatsor is arra világít rá, hogy azoknak a közösségeknek a nyelve van jelen markánsan az oktatás különböző szintjein, amelyek körében a nyelvmegtartás a jellemző, illetve ellenkezőleg: a teljes nyelvcsere irányába haladó közösségek nyelve alig van jelen az oktatásban (esetleg csak a nemzeti kultúrát, hagyományokat oktatják számukra, vagy fakultatíve, esetleg tantárgyként tanulhatják közösségük nyelvét).

A fenti adatok ismeretében nem meglepő tehát, hogy az ukrán állam úgy véli: a nemzetiségi nyelven folyó oktatás sorvasztásával, az ukrán nyelven tanulók számának folyamatos emelésével el lehet érni az ország állampolgárainak ukrán nyelvűvé formálását. Ezen törekvés elsősorban az orosz dominanciáját mutató keleti és déli országrész ukránosítását célozza meg. S ha figyelembe vesszük, hogy az ország nyelvi és nemzetiségi alapon való kettészakadása egyben politikai törésvonalat is jelent (lásd pl. Csernicskó 2006), akkor érthetővé válik az oktatás- és nyelvpolitikai igyekezet. Azokban a keleti és déli régiókban ugyanis, ahol az orosz anyanyelvűek alkotnak többséget, a parlamenti és elnökválasztásokon rendre az Oroszországgal való kapcsolatok erősítését támogató, a NATO-csatlakozást elvető erők gyűjtik be a voksok túlnyomó többségét, míg a dominánsan ukrán nyelvű északi és nyugati megyékben a magukat demokratikusnak valló, az európai és euroatlanti integrációt hirdető politikusok tarolnak.

Az oktatáspolitikai asszimilációs célokra fordítását az ukrán nemzet saját tapasztalatai erősítik. A Szovjetunió fennállása idején az akkori Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság déli és keleti régióiban alig működött ukrán tannyelvű iskola, ukrán gyerekek tömegei tanultak orosz iskolában.

---

¹⁰ A jelentés anyagát lásd az alábbi honlapon: http://www.minjust.gov.ua/files/dopovid_20_04_2007.zip

5. táblázat.

Ukrajna 13 nemzeti kisebbségének nyelve az oktatás különböző szintjein

Kisebbségi nyelv	Óvodai nevelés nyelve	Nemzeti kultúra, hagyományok	Fakultatív tárgy	Tantárgyként oktatják	Tannyelv (1-4. oszt.)	Tannyelv (5-11. oszt.)	Szakoktatásban tannyelv	Oktatják a felsőoktatásban
Belarusz			+					
Bolgár		+	+	+	+	+		+
Gagauz		+	+	+				
Görög		+	+	+				+
Jiddis		+	+	+				+
Krími tatár		+	+	+	+	+		+
Lengyel	+	+	+	+	+	+		+
Magyar	+	+	+	+	+	+	+	+
Moldáv	+	+	+	+	+	+		+
Német	*		*	*	*	*	*	*
Orosz	+	+	+	+	+	+	+	+
Román		+	+	+	+	+		+
Szlovák		+	+	+	+			+

* Idegen nyelvként oktatják.

Részben ez is magyarázza, miért tekinti a krími ukrán nemzetiségűeknek csak 40 százalék, a Donyeck megyeieknek 41 százalék, a Luhanszk megyeieknek 50 százalék anyanyelvének az ukránt.¹¹

6. A közelmúlt ukrainai oktatás-, nyelv- és nemzetiségpolitikai eseményeit tekintve egyértelműen úgy tűnik, hogy az 1991-ben kisebbségből többségi pozícióba került ukrán elit Ukrajna számára a Szovjetuniótól örökölt lenini nemzetiségi politika elveit és módszereit tekinti követendőnek. Ennek a politikának a lényege, hogy a felszínen széles jogokat biztosítanak a kisebbségeknek. Ám közben azt sugallják számukra, hogy csak akkor lehetnek sikeresek, csak akkor érvényesülhetnek, ha az ukrán tannyelvű iskolákat választják, és hosszú távon feladják nyelvüket, ukrán nyelvűvé válnak. Vagyis az állam a kisebbségi integráció útjaként az asszimilációt jelöli meg. Ebben a rendszerben a kisebbségek szerepe az, hogy folklór-

¹¹ Lásd a népszámlálás adatait a <http://www.ukrcenzus.gov.ua> honlapon.

fesztiválokon felvehetik népviseletüket, elénekelhetik saját dalaikat, eltáncolhatják hagyományos táncaikat, esetleg látogathatják saját diplomaiikat, elkészíthetik nemzeti ételeiket, de amint belépnek egy állami hivatalba vagy a munkahelyükre, esetleg az iskolába, lehetőleg önként és dalolva váltsanak át az ukrán nyelv használatára.

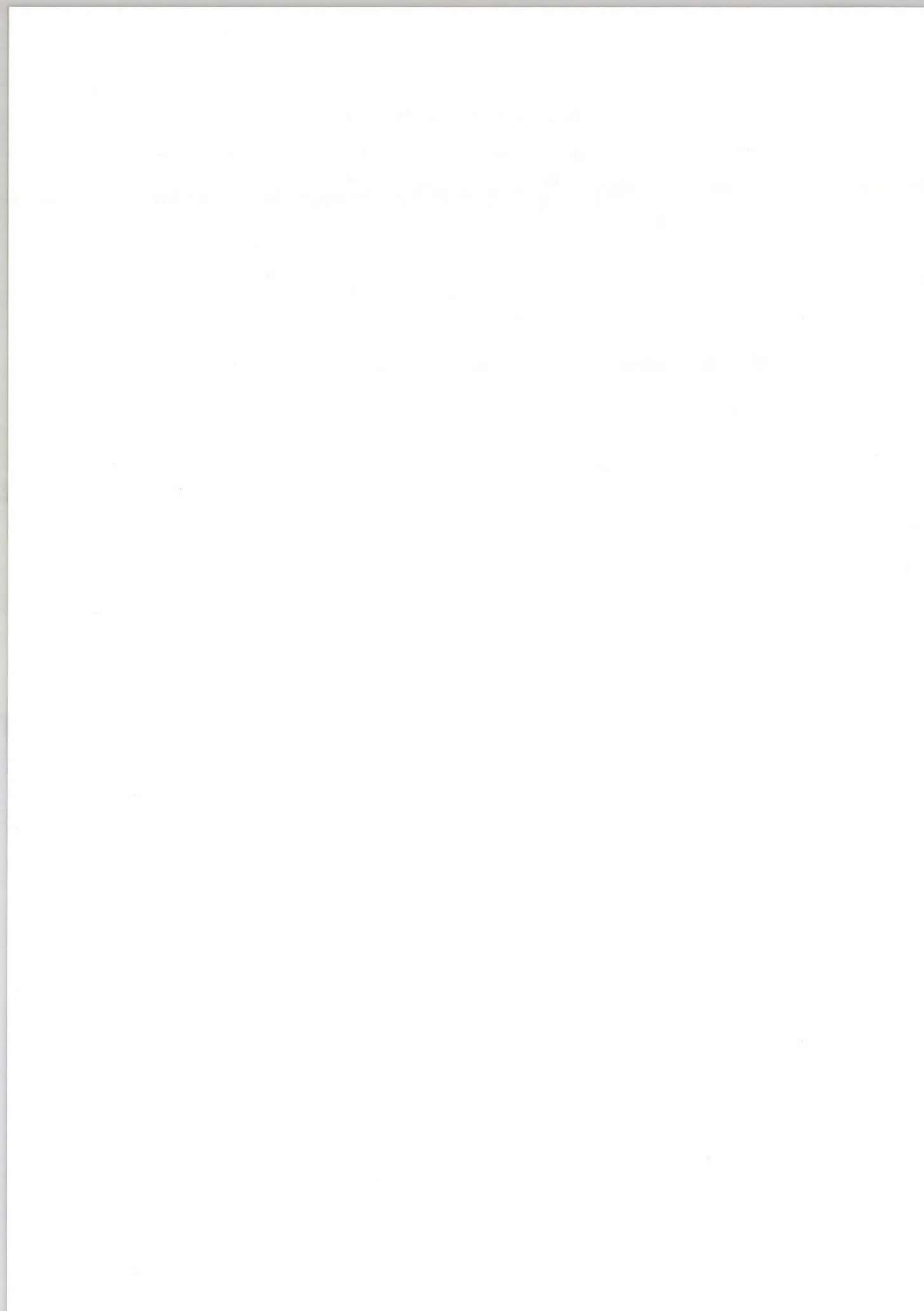
Ukrajna tehát a mai nemzetiségi és nyelvi sokszínűség helyett inkább a nemzetiségi szempontból színes, ámde nyelvileg homogén (mégpedig ukrán egynyelvű) állam modelljét tekinti mintának. A szovjet internacionalizmus köntösébe bújtatott oroszosítás után tehát a demokratikus multikulturalizmusnak álcázott ukránosítás következik.

A tanulmányban közölt adatok arra is rávilágítanak, hogy nekünk, kárpátaljai magyaroknak nem kis vesztenivalónk van.

Irodalom

- Arel, D. – Khmelko, V. 1996. The Russian Factor and Territorial Polarization in Ukraine. *The Harriman Review*. Vol 9, no 1–2.
- Beregszászi A. – Csernicskó I. 2003. A magyar nyelv használatának lehetőségei Kárpátalján de jure és de facto. In: Nádor Orsolya és Szarka László szerk., *Nyelvi jogok, kisebbségek, nyelvpolitika Kelet-Közép-Európában*, 110–122. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- Beregszászi A. – Csernicskó I. 2004a. A kárpátaljai magyarok demográfiai helyzete a nyelvcsere/nyelvmegtartás szemszögéből. In: Beregszászi A. és Csernicskó I.: ... itt mennyit ér a szó? *Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról*, 10–22. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi A. – Csernicskó I. 2004b. Az anyanyelvet nem megőrizni, hanem használni kell! A Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája és a kárpátaljai magyarság. In: Beregszászi A. és Csernicskó I.: ... itt mennyit ér a szó? *Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról*, 24–34. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi A. – Csernicskó I. 2007. A Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája – ukrainai módra. *Kisebbségkutatás* 2007/2: 251–261.
- Beregszászi A. – Csernicskó I. – Orosz I. 2001. *Nyelv, oktatás, politika*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Berezovenko, A. 2002. Between nation and state: Ukrainian identity in today's language reality. In: R. Göbner and A. Kratochvil eds., *Ukrainische Kultur im europäischen Kontext*, 143–144. Greifswald.
- Bilaniuk, L. 2003. Gender, language attitudes, and language status in Ukraine. *Language in Society* 32: 47–78.
- Bilaniuk, L. 2004. A typology of surzhyk: Mixed Ukrainian-Russian language. *International Journal of Bilingualism* Vol 8, Number 4: 409–425.
- Bilaniuk, L. 2005. *Contested Tongues: Language Politics and Cultural Correction in Ukraine*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Csernicskó I. 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.

- Csernicskó I. szerk. 2003. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Csernicskó I. 2006. Az ukrán–orosz nyelvi háború és a kárpátaljai magyarság. *Kisebbségkutatás* 2006/4: 764–769.
- Csernicskó I. – Melnyk, S. 2007. Az ukrainai kisebbségek és a nyelvi oktatás. In: Orosz I. szerk.: *Magyarok a Tisza-forrás környékén. A felső-Tisza-vidéki magyarok anyanyelvi-oktatási helyzete egy kutatás tükrében*, 120–148. Ungvár: PoliPrint.
- Göncz L. 1985. *A kétnyelvűség pszichológiája. A magyar–szerbhorvát kétnyelvűség lélektani vizsgálata*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Göncz L. 1995. A tannyelv hatása a tanulók személyiségfejlődésére többnyelvű környezetben. In: Kassai Ilona szerk., *Kétnyelvűség és magyar nyelvhasználat*, 65–81. Budapest: MTA Nyelvtudományi Intézet.
- Göncz L. 1999. *A magyar nyelv Jugoszláviában (Vajdaságban)*. Budapest–Újvidék: Osiris Kiadó–Forum Könyvkiadó–MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Göncz L. 2004. *A vajdasági magyarság kétnyelvűsége*. Szabadka–Budapest: Magyarország-tudományos Társaság – MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Gritsenko, O. ed. 2001. Multiculturalism and Education: Perspectives for introduction of multicultural principles into the system of secondary education in Ukraine. Analytical review and recommendations. Kiev: Ukrainian Center for Cultural Studies.
- Khmelko, V. 2004. Lingvo-etnichna struktura Ukrainy: regionalni osoblyvosti i tendencii zmin za roky nezalezhnosti. *Naukovi zapysky NaUKMA* 32. *Socioligichni nauky*, 3–15. <http://www.kiis.com.ua>
- Kontra M. 1997b. Kell-e félnünk a „kétnyelvű oktatástól”? *Korunk* 1997/1: 75–79.
- Kotygorenko, V. 2007. Movnyi aspekt derzhavnoi etnopolityky v Ukraini. *Strategichni priorytety* 2007/3(3): 137–146.
- Lenets, K. 2000. Surzhyk. In: Rusanivskiy V. et al eds., *Ukrainska mova. Enciklopedia*, 616. Kyiv: Vydavnytvo im. M. P. Bazhana.
- Lesznyák M. 1996. Kétnyelvűség és kéttannyelvű oktatás. *Magyar Pedagógia* 1996/3: 217–230.
- Lozinskyi, R. 2006. Tendencii movnoi sytuacii s Ukraini. *Visnyk L'vivskoho universytetu. Seria geografichna* 33: 217–227.
- Masenko, L. 2004. *Mova i suspilstvo. Postkolonialnyj vymyr*. Kyiv: Vydavnychyj dim „KM Akademiya”.
- Molnár J. 2004. Kárpátalja lakosságának nyelvi összetétele a 2001-es ukrainai népszámlálás adatai alapján. In: Beregszászi A. és Csernicskó I. szerk., *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*, 119–130. Ungvár: PoliPrint.
- Orosz I. 2005. *A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján az ukrán államiság kialakulásának első évtizedében (1989–1999)*. Ungvár: PoliPrint.
- Panina, N. 2005. *Ukrainske suspilstvo 1994–2005: sociologichnyj monitoring*. Kyiv: Institut siciologii NAN Ukrainy – Fond „Demokratychni iniciatyvy”.
- Radchuk, V. 2002a. Mova v Ukraini: stan, funkcii, perspektyvy. *Dyvoslovo* 2(540): 2–5.
- Radchuk, V. 2002b. Mova v Ukraini: stan, funkcii, perspektyvy. *Movoznavstvo* 2–3: 39–45.
- Skutnabb-Kangas, T. 1990. *Language, Literacy and Minorities*. A Minority Rights Group Report. London: The Minority Rights Group.
- Skutnabb-Kangas, T. 1997. *Nyelv, oktatás és a kisebbségek*. Budapest: Teleki László Alapítvány.

REGIO 2008. 2. szám

KOSZOVÓ: ELEMZÉSEK ÉS DOKUMENTUMOK

Szilágyi Imre: Szerbia viszonya a Koszovó-problémához

Halász Iván: A koszovói békeépítés a hasonló válságkezelő akciók kontextusában

Szemlér Tamás: Koszovó: független állam, életképes gazdaság?

Juhász Adrienn Lilla: Versengő etnopolitikák és megosztás Koszovóban

Dobos Edgár: A kormányzás kategóriáitól az etnicizált konfliktusig – a közösségi határvonalak újrarajzolása Koszovóban

Koszovó jogi státusza (Sulyok Gábor)

ENSZ BT 1244 (1999) számú határozat

Átfogó javaslat Koszovó státuszának rendezésére (részletek)

Koszovói Függetlenségi Nyilatkozat

A Koszovói Köztársaság Alkotmánya (részletek)

KISEBBSÉGI OKTATÁSFINANSZÍROZÁS: ROMÁNIA ÉS SZERBIA

Márton János: A romániai közoktatás finanszírozása és kisebbségi vetületei

Rác Livia: A vajdasági (szerbiai) közoktatás finanszírozása és kisebbségi vetületei

MŰHELY

Zahorán Csaba: Belvárosi perifériák avagy barangolások a Ceaușescu utáni Bukarestben

SZEMLE

Kiss Balázs – Varga Bálint: Apró lépések a pozitívizmus után. Történetírás az átalakuló Közép-Európában

(Sorin Antohi – Balázs Trencsényi – Péter Apor (szerk.): Narratives Unbound. Historical studies in post-communist Eastern Europe)

Lőrincz D. József: A kolozsvári magyarok társadalmá (Brubaker, Rogers – Feischmidt, Margit – Fox, Jon – Grancea, Liana: Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town)

KISEBBSÉGHUTATÁS

KÖVETKEZŐ SZÁMUNK TARTALMÁBÓL

1100 Ft

TANULMÁNYOK

Magyarországi nemzetiségpolitika különböző aspektusai az 1960-as és 1970-es években

Imre Anna: Integráció a nemzetiségi oktatásban és a településpolitikában

Majtényi György: Állami romapolitikák

Dobos Balázs: Nyitás vagy visszarendeződés? Az 1968-as párthatározat és következményei.

Pomogáts Béla hozzászólása az "Impériumváltás 90 éve a Kárpát-medencében" című tematikus szám tanulmányaihoz

SZEMLE

Mi korlátozta az EU hatását a kisebbségi jogok kérdésében a társuló országokban? (Rechel, B.)

* * *

Kizáró kilépési- és belépési ellenőrzés: román és moldáv bevándorlók az Európai Unióban (Curic, I.)

* * *

Ukrajna: tanulmányok, amelyek más posztkommunista átmenetektől vonhatók le (Riachuk, M.)

* * *

A balti államok, Oroszország és az EU (Kempe, I.)

* * *

Magyarellenés érzelmek a nacionalista román médiában (Stewart, J.)

* * *

Migrációs hullámok a Vajdaság területén 1919 és 1948 között (Bjeljac, Z. - Lukic, V.)

* * *

A nép, nemzet, nemzetiség, kisebbség .... A magyarországi németiség státuskérdése a két háború között (Swanson, J. C.)